

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-49-36>

УДК 330.13

Леонідов Ігор Леонідович

кандидат економічних наук,

доцент кафедри міжнародної економіки і соціально-гуманітарних дисциплін,

Український державний університет науки і технологій

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7369-2464>**Ihor Leonidov**

Ukrainian State University of Science and Technologies

ОСНОВИ ІНФРАСТРУКТУРИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРИВЛАСНЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОГО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРОДУКТУ

DFSES OF INFRASTRUCTURE OF INSTITUTIONALIZATION OF APPROPRIATION OF INFORMATIVELY-DIGITAL INTELLECTUAL PRODUCT

Анотація. У статті розкрито основи інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту в національній економіці України. Визначено зміст інфраструктури привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту. Окреслено інфраструктуру інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту як результат вирішення перешкод відтворення акторів його привласнення. Виокремлено в інфраструктурі інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту формалізацію наступних інститутів: організаційних правил, нормативно-правових законів, традицій і зразків господарювання. Виділено формування інтелектуальних послуг, що сприяють зменшенню транзакційних витрат в інфраструктурі інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту. Практична значущість результатів дослідження визначена в придатності для державного регулювання ефективного розвитку пріоритетних видів промислової діяльності в Україні, а також прискоренню їх інтегрування в глобальні технологічні ланцюги.

Ключові слова: інфраструктура, привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, транзакційні витрати, інтелектуальні послуги, державне регулювання.

Summary. The article discusses infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product. Evolution of scientific interpretations of term the infrastructure was exposed. The attempt of researchers to synthesize the display of fragments of economic essence of infrastructure was found out in represented her scientific determinations. Authorial determination of content of infrastructure of appropriation of informatively-digital intellectual product was offered. Infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product as the result of solving of barriers of reproduction of actors of its appropriation was outlined. Formalization of elements (organizational rules, normatively-legal laws, traditions and patterns of economic) of infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product is formalized. The functional of elements of infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product was exposed. Forming of intellectual services, what assist for decreasing of transaction costs into the infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product were severed. Actuality of research of variety of intellectual services as the result of comparison of alternative theoretical looks to their content, and also, empiric approaches in Eurostat and North-American system of branch classification of service business was found out. A characteristic of intellectual services (a necessity of adaptation, risks of asymmetry of information, possibility for the use) was determined. Examples of elements of infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product and their forming in foreign countries were illustrated. Possibility of reflection of infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product of determinately "specialization" of functions for providing of intellectual services was confirmed. Further researches must be goal-seeking to the search of set of elements of infrastructure of institutionalization of appropriation of informatively-digital intellectual product. Practical importance of the paper was represented in an availability for government regulation of development of local types of industrial activity in Ukraine, and also for the acceleration of them building into global technological links.

Keywords: infrastructure, appropriation of informatively-digital intellectual product, transaction costs, intellectual services, government regulation of economics.

Постановка проблеми. Ефективність розвитку мережі привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту взаємообумовлена формуванням відповідної інфраструктури. Серед трьох найважливіших секторів економіки України, що найбільш постраждали, в інфраструктурі, у т. ч. житловій, понад 37,3% [1] потребує відновлення. Зазначене невід'ємне від розв'язання завдань національного Плану відновлення та реконструкції, що Україна має розробити і приступити до виконання згідно з умовами, висунутими з боку ЄС у сукупності з передбачуваним виділенням 50 млрд дол., на найближчі роки [2]. Пошук адекватних планових засобів та заходів неможливий без виявлення глибинних тенденцій привласнення інтелектуального продукту та інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження «інфраструктури» еволюціонували з обґрунтуванням сукупності пов'язаних понять, наприклад, «соціальний капітал» (К. Віксель, Е. Бем-Баверк, У. Джевонс) як звужене трактування капітальних благ, що забезпечує держава для використання домогосподарствами і фірмами; «суспільні роботи» (Дж. Кейнс, А. Пезенті) та «суспільний (соціальний) накидний капітал» (В. Ростроу, П. Самуельсон), що сприяло виділенню загальної ознаки формування інвестицій в інфраструктуру за рахунок всього суспільства; «загальні умови суспільного процесу виробництва» (К. Маркс) як матеріальні умови в частині засобів зв'язку і транспорту тощо. В наведеній різноманітності обґрунтувань «інфраструктури» ілюструється намагання дослідників синтезувати прояв фрагментів її економічної сутності. Це підтверджує незавершеність досліджень форм інфраструктури, у т.ч. й інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту.

Метою статті є виявлення основ інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту.

Виклад основного матеріалу дослідження. З авторського погляду, прояв сутності інфраструктури може бути обґрунтований дією закону переходу кількості в якість, коли об'єднання ряду історично відособлених сфер і видів інтелектуальної діяльності в єдине ціле надає їм ряд нових ознак. Як форма такого прояву, інфраструктура привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту постає сукупністю допоміжних знарядь праці, систем і служб створення, нагромадження і розповсюдження інформаційно-цифрового інтелектуального продукту.

В тренді розвитку сумісно-розділеної форми привласнення інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту можна представити результатом вирішення перешкод відтворення акторів привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального

продукту (нееквівалентність «вимоги до кваліфікаційного рівня творців – величина їх винагороди»; дисбаланс у нагромадженні «нелегітимний інтелектуальний продукт – легітимний інтелектуальний продукт»; залежність «розповсюдження інтелектуального продукту – масштаби впровадження інтелектуального продукту»).

В інфраструктурі інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту можливо виокремити формалізацію наступних елементів: організаційних правил, нормативно-правових законів, традицій і зразків господарювання. Так, організаційні правила формалізуються як комплекс правил інтелектуальної діяльності, що обслуговує створення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту (кластер творців), призначеного для впровадження на виробництві (хмарні наукові сервіси, мережі наукової спільноти, освітні платформи та ін.). Нормативно-правові закони формалізуються через множину законів, норм, механізмів і структур їх захисту та гарантій безумовного виконання, що сприяють привласненню легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту (кластер продуцентів), а також їх матеріально-речового змісту (бази даних, спеціалізоване програмне забезпечення, зв'язок тощо). Традиції і зразки господарювання формалізуються в сукупності організаційно-правових патернів товарних умов привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту (кластер посередників-підприємців), а також їх матеріально-речового змісту (хмарні сховища, комунікації банків і торгових майданчиків, контакт-центри, сервісні центри та ін.).

Функціонал організаційних правил як елемента зазначеної інфраструктури обмежує алокацію економічних ресурсів, а також зміни масштабів відтворення акторів привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту відповідно коливанням кон'юнктури. Розширене відтворення акторів привласнення легітимного інформаційно-цифрового інтелектуального продукту обмежується рамками тих законів і норм, які поширюються на всіх його акторів. І, навпаки, звужене відтворення акторів привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту обмежене опортунізмом організаційних правил, «введенням» зразків господарювання із ринкового кругообігу при «деградації» нормативно-правових законів.

Оскільки ефективність інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту залежить від упорядкування трансакційних витрат (що сприяють змінам форм власності на інтелектуальний продукт, розпорошенню відповідного «пучка прав» і можуть бути згруповані як витрати створення, нагромадження, розповсюдження інтелектуального продукту), остільки актуалізується

формування інтелектуальних послуг для зменшення трансакційних витрат. «Видимі... вимірювані елементи трансакційних витрат будуть нівелюватися трансакційними послугами» [3, с. 122].

Традиційне розуміння інтелектуальних послуг розділяється між фактором підвищення ефективності матеріального виробництва та фактором його технологічного рівня (наукомісткості). Прихильникам першого підходу на базі діалектики «товар-послуга» (усвідомлення прояву в товарі рис послуги та набуття послугою товарної форми [1, с. 123]) вдалося окреслити види інтелектуальних послуг (інформаційно-технологічні та науково-технічні, а також сервіс із супроводу складної техніки, до- і після продажне обслуговування тощо), однак абстрактно, що завадило конкретизувати їх вичерпний перелік. Результати дослідників другого підходу відомі функціональними визначеннями інтелектуальних послуг, призначених для наукового аналізу й статистичного обліку. Прикладами подібного агрегування може бути виділення в Євростаті чотирьох груп інтелектуальних послуг [4] (вищого рівня, наукомісткі ринкові послуги, наукомісткі фінансові послуги, інші наукові послуги), а деталізації – конкретизація рівня спеціалізації в Північноамериканській системі галузевої класифікації сфери послуг на 550 підгалузей [5]. Намагання удосконалити результати відмічених підходів актуалізувало пошук альтернативних критеріїв класифікацій інтелектуальних послуг: «професійності» (послуги інжинірингу, правові, аудиторські, консалтингові та охорони здоров'я у Ф. Махлупа), кваліфікаційного (послуги консультування, аудиту, юридичні, маркетингові, оціночні, довірчого управління активами, технологічного і фінансового аудиту, реклами, аналітичного обслуговування у Я. Кузьміна); внеску у додану вартість (послуги аудиту, управлінського консультування, маркетингу, сертифікації, рекламні, правові, ріелтерські у Е. Мюллера та А. Зенкера); сприяння проведенню ділових операцій (послуги маркетингові, юридичні, освітні, консультативні, рекламні [6, с. 59]). Як бачимо, з моменту відокремлення сфери послуг від товарного виробництва, лишається актуальним виявлення характеристик інтелектуальних послуг.

З авторського погляду, особливостями інтелектуальних послуг, як важеля ефективності інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту та розширення масштабів відтворення акторів його привласнення, є необхідність адаптації, ризику асиметрії інформації, спроможність до використання. У відповідності з цим, складові інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту покликані відображати певну «спеціалізацію» функцій з надання інтелектуальних послуг. Часткова це підтверджує досвід провідних зарубіжних країн де фіксуються збіги функцій скла-

дових (об'єктів) інфраструктури та основних стадій інноваційного ланцюга «створення ідеї – реалізація інтелектуального продукту на ринку». При цьому, функціонал складових такої інфраструктури формалізувався не тільки неформальними інститутами, а й формалізацію «вирощуваних» інститутів через законодавство, інноваційну політику держави та ін. Наприклад, функції наукових і технологічних парків Швеції відповідають функціям бізнес-інкубаторів США, тоді як офіси комерціалізації технологій різних країн переважно здійснюють ту саму діяльність, що й центри трансферу, а також інноваційно-технологічні центри в інших країнах [7, с. 17–18]. Іншим прикладом складових такої інфраструктури у відповідності «стадіям інноваційного ланцюга» може бути: – наукові і дослідницькі парки, які здійснюють функції проведення наукових досліджень, відбору комерційно перспективних проєктів, формування команди, здатної довести даний проєкт до готового продукту; – технологічні парки, які займаються комерціалізацією розроблених технологій; – бізнес-інкубатори, що надають приміщення, доступ до ресурсів знову створеним малим наукомістким підприємствам. Зазначене підтверджує можливість відображення складовими інфраструктури інституціоналізації привласнення інтелектуального продукту певної «спеціалізації» функцій з надання інтелектуальних послуг (табл. 1).

Запропоновані основи інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту можуть сприяти виявленню заходів державного регулювання ефективного розвитку окремих видів промислової діяльності в Україні при високому ступені наукового супроводу на новітній технологічній основі, а також прискорити їх вмонтування в глобальні технологічні ланцюги.

Висновки. За результатами аналізу основ інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, можна зробити такі висновки:

1) з'ясовано, що інфраструктура привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту є сукупністю допоміжних знарядь праці, систем і служб створення, нагромадження і розповсюдження інтелектуального продукту;

2) окреслено інфраструктуру інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту як результат вирішення перешкод відтворення акторів його привласнення;

3) виокремлено в інфраструктурі інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту формалізацію наступних елементів: організаційних правил, нормативно-правових законів, традицій і зразків господарювання;

4) виділено формування інтелектуальних послуг для зменшення трансакційних витрат в інфраструктурі інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту;

Таблиця 1 – Основи інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту

Елементи	Взаємодії акторів соціально-економічних кластерів		
	творці	продуценти	посередники-підприємці
перешкоди відтворенню	нееквівалентність «вимоги до кваліфікаційного рівня творців – величина їх винагороди»	дисбаланс у нагромадженні «нелегітимний інтелектуальний продукт – легітимний інтелектуальний продукт»	залежність «розповсюдження інтелектуального продукту – масштаби впровадження інтелектуального продукту»
формальні інститути	організаційні правила	нормативно-правові закони	традиції і зразки господарювання
транзакційні витрати	створення	нагромадження	розповсюдження
особливості інтелектуальних послуг	необхідність адаптації	ризик асиметрії інформації	спроможність до використання

5) визначено особливості інтелектуальних послуг: необхідність адаптації, ризик асиметрії інформації, спроможність до використання;

6) підтверджена можливість відображення складовими інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту певної «спеціалізації» функцій з надання інтелектуальних послуг;

7) подальші дослідження мають бути спрямовані на виявлення множини складових інфраструктури інституціоналізації привласнення інформаційно-цифрового інтелектуального продукту, що можуть сприяти державному регулюванню ефективного розвитку пріоритетних видів промислової діяльності в Україні, а також прискоренню їх інтегрування в глобальні технологічні ланцюги.

Список використаних джерел:

1. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Березень 2023. 50 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (дата звернення: 05.04.2024).
2. Кучеренко С. «План Маршалла» скасовується: яким бачить МВФ повосенне відновлення України. І чому майже немає надії на вибухове зростання іноземних інвестицій. 2023. 06 квіт. URL: <https://mind.ua/publications/20255748-plan-marshalla-skasovuetsya-yakim-bachit-mvf-povoenne-vidnovlennya-ukrayini> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Тарасевич В.М. Євроінтеграційний вимір національної економіки України : монографія. Дніпро : ПМП «Економіка», 2019. 166 с.
4. Eurostat, Statistics in Focus, Science and Technology. Luxembourg : R&D Statistics, 2005. № 4.
5. Economic report of the president. United states government printing office. Washington, 2012.
6. Матросова Л.М., Єчина Л.В. Інтелектуальні послуги як чинник інноваційного розвитку економіки України. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3(26). С. 56–68.
7. Benchmarking of business incubator. Final report: Part 1, 2, 3. United Kingdom, 2002. 47 p.

References:

1. Zvit pro prjami zbitki infrastrukturi vid rujnuvan' vnaslidok vijs'kovoї agresii rosiї proti Ukraїni za rik vid pochatku povnomasshtabnogo vtorgnennja (2023) [Report of the direct losses of infrastructure after destructions as a result of military aggression of russion against Ukraine for next year of beginning of large-scale encroachment], no. 3. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf (in Ukrainian)
2. Kucherenko, S. (2023) "Plan Marshalla" skasovutt'sja: jakim bachit' MVF povotnne vjodnovlennja Ukraini. I chomu majzhe nemat nadjoї na vibukhove zrostantnja jonzemnikh jonvesticjoj ["Plan of Marshall" is abolished: post-war renewal of Ukraine the sees of IMF. And why a hope almost is not on the explosive increase of foreign investments]. Available at: <https://mind.ua/publications/20255748-plan-marshalla-skasovuetsya-yakim-bachit-mvf-povoenne-vidnovlennya-ukrayini> (in Ukrainian)
3. Tarasevych, V. (2019) Evrointegracijnij vimir nacional'noї ekonomiki Ukraїni: monografija [Eurointegration measuring of national economy of Ukraine: monograph]. Dnipro: PSI "Economics". (in Ukrainian)
4. Eurostat, Statistics in Focus, Science and Technology (2005). Luxembourg: R&D Statistics.
5. Economic report of the president (2012). Washington: United states government printing office.
6. Matrosova, L., M., Echina, L., B., (2016) Intelektual'ni poslugi jak chinnik innovacijnogo rozvitku ekonomiki Ukraїni [Intellectual services as factor of innovative development of economy of Ukraine]. *Economic theory and right*, no. 3(26), pp. 56–68. (in Ukrainian)
7. Benchmarking of business incubator (2022) Final report: Part 1, 2, 3. United Kingdom.

Стаття надійшла до редакції 11.04.2024